

נמאס מהצעות: למה עיקר החינוך הוא ללמוד עם הילדים? מבוסס על לקו"ש יט/38

הרב זלמן גוראריה היה חסיד נאמן של הרבי מליובאוויטש ואיש עסקים עשיר שעשה חיל בעסקיו. פעם פנה אליו קרוב משפחתו, הרב שמריהו גוראריה (הרש"ג), שהיה גיסו של הרבי מליובאוויטש וניהל את גיוס הכספים עבור הישיבה המרכזית בניו יורק וביקש ממנו להצטרף למסע גיוס כספים מגביר כלשהו. ר' זלמן נטה לדחות את ההצעה, הוא היה עסוק בענייני הביזנס ולא היה פנוי לאסוף תרומות, אך הרש"ג העלה הצעה מפתה: "אם תצטרף אלי למסע – תזכה להיכנס אל הרבי ולבקש ברכה לכל אשר תחפוץ". בתור קרוב משפחתו של הרבי, היה הרש"ג מסוגל להעמיד התחייבות כזו. ר' זלמן קפץ על ההצעה.

הם נסעו והצליחו ואז הגיע תורו של הרש"ג לפרוע את השטר. הרבי הסכים לקבל את ר' זלמן לפגישת יחידות בה יבקש מה שעל לבו. כשנכנס ליחידות אמר כי אנייה מלאת סחורה תקועה בלב ים והוא מפסיד הרבה כסף בכל יום שעובר. הוא מתחנן לנס כדי להתגבר על הקשיים ולשחרר את הסחורה. הרבי הביט בו וענה כך: "ר' זלמן, ניתנה לך הזדמנות נדירה לבקש כל שתחפוץ, יכולת לבקש ברכה להצלחה בחינוך הילדים, ותמורת זאת הנך מדבר על כסף?!"

דיון על חינוך ילדים מתחיל בדרך כלל באנחה עמוקה... לעתים קרובות הורים חשים כמו חיים בתוך חזית קרב: זה אבא ואימא נגד כולם... ההורים מנסים להוביל את הבית למקום אחד והילדים רוצים ללכת למקום אחר. הילדים נאבקים להשיג הנאות של כאן ועכשיו, בעוד שההורים מנסים לייצר ערכים ומשמעות. המתח הנפשי מגיע לשיאו כאשר הילדים מתבגרים ועוזבים את הבית וכל שנותר הוא לשאת תפילה גדולה לקב"ה להצלחה שלהם.

מה אפשר אפוא לעשות לטובת החינוך? איך מייצרים מסר שמחזיק מעמד לטווח ארוך "גם כי יזקין"?

אנו רוצים לבחון את הנושא לאור סוגיה מרתקת שצדה את העיניים בקריאה פשוטה של הפסוקים. היא נוגעת לשתי הפרשיות המרכזיות בתורה – "שמע ישראל והיה אם שמוע" – אותן קוראים בפרשיות השבוע הללו ואנו מצוים לומר אותן כמה פעמים בכל יום ולחקוק אותן על התפילין ועל מזוזות הפתח.

אם נשאל הורה יהודי מתי מתחילים לחנך? מהן החובות המוטלות על ילד יהודי? כל ההורים יענו שחינוך מתחיל מהרגע הראשון האפשרי. עוד לפני שהילד יודע מה קורה אתו, הוא כבר נכנס להרצה ומתרגל לקיום מצוות. בגיל שנה-שנתיים מלבישים לו כיפה, בגיל שלוש ציצית, הוא מתחיל בשנים הללו להתפלל, בגיל שש ואילך מחנכים אותו לשמוע קידוש, ליטול לולב להדליק נר חנוכה וכן הלאה. בגיל בר מצווה הוא נהג וותיק לכל עניין.

וכאן מגיעות הפרשיות הללו ומטילות פצצה: "ושננתם לבניך ודברתם בהם... ולמדתם אותם את בניכם לדבר בהם". האבא מחויב מדאורייתא ללמד את בנו תורה. זה העניין וזה העיקר. ואילו חובת החינוך לקיום מצוות היא אמנם קריטית – אך היא רק מצווה מדרבנן. היו אלו החכמים לפני כאלפיים שנה שציוו לחנך את הילדים מקטנותם לשמירת מצוות, ואולם התורה שבכתב עצמה מניחה דגש על חיוב שונה לחלוטין: לפתוח ספר ולשבת איתם. האבא חייב להתיישב עם בנו ברוגע, להעביר רעיון מפרשת השבוע, לשנן משניות, לדון במסרים רעיוניים הגלומים במצוות ולספר סיפור חסידי על המשמעות שלהן.

1. תחילת הלכות תלמוד תורה לאדמו"ר הזקן: אף שהקטן פטור מכל המצוות וגם אביו אינו חייב לחנכו במצוות מן התורה אלא מדברי סופרים, אבל תלמוד תורה מצות עשה מן התורה על האב ללמד את בנו הקטן תורה... שנאמר 'ולמדתם אותם את בניכם לדבר בהם'. ומאימתי אביו חייב ללמדו? משיתחיל לדבר מלמדו 'תורה צוה לנו משה' ופסוק ראשון מפרשת שמע ישראל, ואחר כך מלמדו מעט מעט פסוקים בעל פה עד שיהא בן חמש שנים, שאז מלמדו לקרות תורה שבכתב מעט מעט בביתו... וכשיהיה בן שש או בן שבע שלימות הכול לפי בוריו וכוחו מוליכו אצל מלמד התינוקות לקרות בתורה כל היום כולו עד שיקרא תורה שבכתב כולה עם נביאים וכתובים כולם פעמים רבות.

זאת אגב הסיבה שהילדים היהודיים תמיד ידעו לקרוא. בעוד שעמים אחרים חינוכו ילדים לעבודה חקלאית ולמלאכת כפים ולכן רוב בני האדם היו אנאלפביתים ולא ידעו קרוא וכתוב. לשם המחשה:

בשנת 1840 (לפני 180 שנה בסך הכול!), קרוב לחצי מהזוגות באנגליה היו חותמים על תעודת הנישואין עם האצבע (ראו ויקיפדיה אוריינות). אולם אצל יהודים לא היה מעולם מצב כזה. כבר לפני אלפיים שנה, תיקן יהושע בן גמלא את 'חוק חינוך חובה' וכל קהילה נדרשה להקים בית ספר וללמד את הילדים הקטנים לקרוא תנ"ך. (ראו בהערה¹ סיפור מפליא על ההערכה למלמדים, ועוד תובנה בהערה הבאה² לגבי הקשר לזוכי פרס נובל יהודיים).

וכשם שהדברים אמורים ביחס לילדים קטנים, הם נכונים בקל וחומר ביחס ליהודים מבוגרים. **יהודי הוא זה שלומד.** אפילו מוחמד בספר הקוראן כינה אותנו: "עם הספר". יהודי אינו רשאי להסתפק בקיום מצוות בידיים, אלא חייב לשלב למידה, עיון והעמקה. המחזה היהודי הנפוץ ביותר הוא יהודים בעלי עסקים, שאין תורתם אומנותם, נכנסים בערב לבית הכנסת ללמוד שיעור עין יעקב³.

רמב"ם תלמוד תורה א,ח: כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל ייסורין, בין בחור בין שהיה זקן שתש כוחו, אפילו עני המתפרנס מן הצדקה ... ואפילו בעל אישה ובנים - חייב לקבוע זמן לתלמוד תורה **ביום ובלילה**, שנאמר והגית בו יומם ולילה.

הגמרא מוסיפה כי בסיכום החיים למעלה נישאל שש שאלות **ושלוש מתוכן** עוסקות בלימוד התורה.

שבת לא,א: אמר רבא: בשעה שמכניסים אדם לדין, אומרים לו: נשאת ונתת באמונה? **קבעת עיתים לתורה?** עסקת בפריה ורביה? **ציפית לישועה?** **פלפלת בחכמה?** **הבנת דבר מתוך דבר?**

והשאלה מתבקשת: מה החשיבות הקריטית **לשבת עם הילדים, ללמוד אתם ולספר סיפור?** ולמה החיים הרוחניים בבגרות מתקיימים באמצעות עיון ומחשבה? מדוע לא מספיק ליצור הרגלים מעשיים?

הדיון חשוב משום שעלינו להודות בצער כי **אין להורים כוח לעשות את זה.** הרבה יותר קל לגרור את הילד לבית הכנסת ולפקוד עליו לפתוח את הסיפור ולהתפלל, אך למי יש סבלנות לשבת אתנו ברוע, לספר סיפור ולדון במשמעות שלו? זאת גישה שתובעת הרבה יותר מההורים – והשאלה היא מהיכן שואבים את המוטיבציה לעשות את זה?

¹ **סיפור גדולים מעשי חייא:** כדי לחדד את החשיבות של חינוך ללימוד, מספרת הגמרא (ב"מ פה,ב) מעשה מופלא: אליהו הנביא היה לומד תורה עם רבי יהודה הנשיא. פעם איחר אליהו להגיע וכשהגיע גילה לרבי את סיבת איחורו: מדי בוקר הוא מעיר את נשמות האבות להתפלל על ישראל ומעיר אותם אחד אחרי אחד, והיום היה עיכוב מסוים ולכן איחר. רבי יהודה שאל מדוע מעיר אותם בזה אחר זה ואינם מתפללים יחד? אליהו השיב שאם יתפללו יחד, יביאו מיד את הגאולה הסופית. שמע רבי יהודה את הדברים ושאל האם יש בעולם למטה אנשים כאלו שתפילתם יכולה לזעזע את הרקיעים העליונים? אליהו ענה: רבי חייא ובניו. אחרי תקופה לא היה גשם ורבי יהודה הנשיא ציווה את התנא רבי חייא ובניו לעמוד להתפלל לפני התיבה ביחד. הם החלו לומר "משיב הרוח" ונשבה הרוח, הם החלו לומר "מוריד הגשם" והחל לרדת גשם, כשהגיעו לומר "ונאמן אתה להחיות מתים" הזדעזע העולם כאילו עומדת לבוא הגאולה, אבל אז פרצה עדת דובים לעיר וכל המתפללים נמלטו מבית הכנסת בבהלה.

שואלת שם הגמרא מה סוד הכוח של רבי חייא ובניו? ועונה: "גדולים מעשי חייא". רבי חייא מסר נפשו להקים תלמודי תורה לילדים קטנים. הוא זרע פשתן והכין ממנו חבלים, מהחבלים יצר מצודות ולכד בהם צבאים, ומעורות הצבאים הכין מגילות קלף עליהם כתב פרשיות תורה וסדרי משנה והיה מעניק לילדים שילמדו.

² **סוד המוח היהודי:** קראתי ראיון (בחדרי חרדים 17/10/13) עם פרופסור ישראל אומן, זוכה פרס נובל לכלכלה ובו מנסה להסביר את סוד המוח היהודי. מדוע ישנו אחוז חריג של יהודים בין זוכי פרס נובל? הנתונים מדהימים: בעוד שהעם היהודי מונה בסך הכול **חמישית אחוז** מאוכלוסיית העולם, היהודים זוכי פרס נובל מתקרבים **לרבע מכלל הזוכים**: 22.7 אחוזים. לשם המחשה: אילו נכניס אלף אנשים לחדר, שניים מתוכם יהיו יהודים, אך אילו נכניס אלף זוכי פרס נובל לחדר - 227 מתוכם יהיו יהודים.

פרופסור אומן מסביר שזה בגלל החינוך היהודי ללימוד תורה. הדבר החשוב ביותר בחינוך היהודי הוא להיות תלמיד חכם. האימהות היהודיות מתפללות בהדלקת נרות לילד שיצליח בלימוד התורה. הגבירים שרצו לחתן את בנותיהם חיפשו את התלמיד חכם הכי גדול בישיבה. כך לימוד התורה הכניס את אהבת הלימוד והעיסוק האינטלקטואלי לתוך זרם הדם של כל יהודי.

³ **בדיחה:** בני זוג תכננו לצאת מהבית לנשום אוויר, אך התינוק סירב להירדם. הם הזמינו שמרטפית שתסתדר אתו. הם בילו כמה שעות בחוץ וחזרו בחצות. בחשש פתחו את הדלת וראו מחזה מוזר: על השולחן היה פתוח ספר גמרא גדול והתינוק שכב באמצעו. הבייביסיטר הסבירה כי התינוק צווח והיא חיפשה דרך להרדים אותו. היא זכרה שאבא שלה חוזר בלילה עייף, אך אינו מוותר על הקביעות בגמרא. הוא פותח את הספר ואחרי שתי דקות הראש שלו צונח ונרדם. היא חשבה כי אם זה עובד אצל אבא – זה יעבוד גם על התינוק...

ליקוטי שיחות יט/39: זה עצמו דורש ביאור: מדוע באמת מצוות לימוד התורה יצאה מכלל המצוות בכך שיש לה שייכות מן התורה גם לילד קטן, בעוד שחינוך לקיום מצוות הוא רק מדרבנן?

ב. לפני שנכנסים לעניין, נעיר שתי הערות חשובות אודות הפסוקים הללו בתוך הפרשיות החשובות של שמע ישראל ווהיה אם שמע.

המצווה ללמד את הילדים תורה מופיעה פעמיים, בשתי הפרשיות הללו. בפרשת שמע נאמר: "ושננתם לבניך ודברתם בהם" וכן בפרשה שנייה נאמר: "ולמדתם אותם את בניכם לדבר בהם". אלא שהתורה יוצרת הבדל בולט בין הפרשיות: בפרשה ראשונה **מתחילה** התורה עם מצוות ושננתם, ורק אחר כך מביאה את הציווי לכתוב את הפרשיות הללו בתפילין ואילו בפרשה השנייה נוהגת להיפך: תחילה מובאת מצוות תפילין ורק **מאוחר יותר** מופיעה המצווה ללמד תורה.

2. פרשת שמע ישראל: ושיננתם לבניך ודברת בהם בשבתך בבית ובלכתך בדרך ובשכרך ובקומך, וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפות בין עיניך וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך.

פרשת ויהיה אם שמע: וקשרתם אותם לאות על ידכם והיו לטוטפות בין עיניכם, ולמדתם אותם את בניכם לדבר בהם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך.

שמעתי פעם רעיון נהדר מאבא שלי: התורה רוצה לרמוז שאין גבול לחובה ללמד את הילדים תורה. החובה הזו מתחילה **עוד לפני גיל תפילין**, בקטנותו של הילד, ונמשכת הרבה **לאחריו**. לעתים הורים שולחים את הילד בצעירותו לחינוך דתי, אך בנערותו מעבירים למוסד אחר על מנת שיתרכז בלימוד מקצוע. לחילופין, ישנם הורים שחושבים להיפך: העיקר לשלוח את הילד בבגרותו לישיבה טובה, אך בצעירותו הוא יכול ללמוד בגן ובבית הספר מתחת לבית.

התורה רומזת כי שתי הגישות מוטעות: אין גיל לחינוך ואין סוף לחינוך. חינוך טוב נמשך בכל רגע של החיים, האתגרים בפני האדם כה גדולים עד שהוא נזקק בכל רגע לחינוך ולהעמקה. בגיל צעיר, החינוך הוא בעיקר **איכותי** ונועד ליצור קשר עמוק בין הילד ובין הערכים הרוחניים שהא סופג, ואילו בגיל מבוגר, החינוך הוא בעיקר **כמותי** ונועד להעמיס ידע רוחני ולהתפתח ולצמוח כיהודי בוגר וגאה. מחמת כבודו של אבי אעתיק את הדברים בשם אומרם:

שערי תפילה ומנהג עמוד רל: הכוונה בפרשה ראשונה היא ללמד **מאימתי** מתחיל החיוב ללמד לבנו, ולכן מקדים את מצוות 'ושננתם' למצוות תפילין כדי להורות שחובה זו מתחילה כבר כשהבן קטן. ואחר כך בפרשה שניה מלמד **עד כמה** חובת האב בחינוך בנו ולכן מאחר את מצוות 'ולמדתם' אחר מצוות תפילין כדי להורות שמצווה זו נמשכת גם כשהבן גדול.

הערה נוספת ומעניינת בפסוקים אלו: לשון התורה בשתי הפרשיות הוא משונה מאוד. התורה מצווה תחילה ללמד את הילדים **ואחר כך מצווה את האב ללמוד בעצמו!** תחילה נאמר "ושננתם לבניך", "ולמדתם אותם לדבר בהם", ורק אחר כך נאמר: "ודברת בהם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך". וכן בפרשה שנייה עוברת התורה לדבר בלשון יחיד: "ולמדתם אותם את בניכם לדבר בהם) בשבתך בביתך ובלכתך בדרך". כלומר, **שהאב בעצמו ילמד תורה**. והתמיהה זועקת: כיצד אפשר ללמד אחרים לפני שהאב למד בעצמו? הרי ברור שהסדר צריך להיות הפוך - תחילה "ודברת בהם" ורק אחר כך "ושננתם לבניך"?

העולם חוזר רעיון כביר בשמו של בעל השרידי אש, הרב יחיאל יעקב ווינברג, מרבניה הדגולים של גרמניה לפני המלחמה. (לא מצאתי את מקור הרעיון בספריו ולכן אני מעתיקו מספר אחר, טללי אורות, ליקוט שערך אברך תלמיד חכם בשם הרב יששכר רובין):

טללי אורות עמוד קל, רג: לשון התורה תמוה מאוד, תחילה מצווה 'ושננתם לבניך' ורק אחר כך נאמר **לאבא ללמוד בעצמו** – 'ודברת בהם [אתה בעצמך] בשבתך בביתך'. וכן בפרשה שנייה פתח הכתוב בלשון רבים "ולמדתם אותם את בניכם" וסיים בלשון יחיד – על האבא בעצמו: 'בשבתך בביתך ובלכתך בדרך'. והרי צריך להיות להיפך: תחילה צריך ללמוד בעצמו ורק אחר כך אפשר לצוותו 'ושננתם לבניך'?

באה התורה ללמד שחינוך הבנים יסודו הוא **בחינוך עצמו**. אימתי ולמדתם אותם את בניכם? רק אם האב עצמו יהווה **דוגמה ומופת לבנו** ויקיים 'לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך'.

חינוך הוא לא לדבר, הוא **ליישם את המסר בעצמך**. לא לשוחח עליו, **לייצג אותו**. כאן מלמדת התורה את אחד היסודות בחינוך: כיצד מקיימים "ושננתם לבניך"? על ידי שאתם תדברו בתורה "בשבתך בביתך ובלכתך בדרך". כאשר החוויה של האבא בכל רגע פנוי היא תורה. ילד לא מקשיב להורים שלו, הוא מתבונן בהם ובסופו של דבר מחקה אותם.

[העולם אומר ש'הדרך הכי טובה לגדל ג'נטלמן היא להיות ג'נטלמן'. פשוט להפגין הערכה וכבוד לבן הזוג – וזה עובד יותר טוב מכל הרצאה שניתן לילדים. דוגמה נוספת: הורים שמחנכים ילדים למשל לשמור על ממון הזולת ולהיזהר מגזל או גניבה, ואז הולכים ללונה פארק והאבא אומר לבנו לשקר ביחס לגילו האמתי כדי לחסוך כרטיס... ברור שהאבא הורג במילה אחת את כל מה שיצר במשך שנים...].

בכך מסביר העולם סיפור ידוע בספר שופטים. הנביא מספר על אשת מנוח שלא ילדה ילדים. באחד הימים מתגלה אליה מלאך ומבשר כי בקרוב תהרה ותלד ילד שיהיה "נזיר אלוקים" ויושיע את ישראל מיד פלישתים. זה היה שמשון הגיבור. המלאך מדריך אותה לגדל את הילד בקדושה ובטהרה, יין לא ישתה ומורה לא יעלה על ראשו. ואולם לפני זה עושה המלאך עוד משהו ומורה **לאישה עצמה**: "הַשְּׁמֵרִי נָא וְאַל-תִּשְׁתִּי יַיִן וְשִׁכָר וְאַל-תֹּאכְלִי כָל-טֶמֶא כִּי הֵנָּה הָרָה וְיִלְדֶת בֵּן, וּמִוְרָה לֹא-יַעֲלֶה עַל-רֹאשׁוֹ כִּי נזיר אלוקים יהיה הנער מן-הבטן".

זה כמובן תמוה מאוד: מה הקשר לאימא? מדוע היא צריכה להתרחק מהיין והרי לא קיבלה על עצמה נזירות? אלא כאן נמצא יסוד החינוך: אם את רוצה להעביר מסר – תדרשי אותו מעצמך. חינוך ילדים מתחיל קודם כל בחינוך ההורים עצמם. אין דרך אחרת ואין קיצורי דרך.

ואחרי כל זה שבים אל מרכז העניין ושואלים: מה החשיבות המכרעת בלימוד ובחינוך ללימוד? מדוע העברת המסורת מתמקדת דווקא בהעברת ידע? אנו רוצים לצטט תפיסה חסידית מעמיקה אשר מעניקה הגדרה ברורה למהות החינוך ולקשר הישיר שלו ללימוד התורה.

ג. בקליפורניה ישנו מוסד יהודי ותיק שנקרא "אמריקן ג'ואיש יוניברסיטי". זאת אוניברסיטה יוקרתית ללימודי היהדות ואחת התכניות העיקריות שלהם היא לאסוף בימי הקיץ 75 סטודנטים יהודים מהמוכשרים ביותר באמריקה, במגמה להצמיח מהם את דור המנהיגים הבא. בשנות השישים נהגו להפגיש את הסטודנטים עם נציגים מכל ה'זרמים' ביהדות האמריקאית להתרשם מהעמדות שלהם.

פעם קיבל הרב שלמה קונין, השליח הוותיק בקליפורניה, הוראה מהרבי מליובאוויטש למצוא דרך להופיע בפני הסטודנטים ולהציג בפניהם גישה יהודית חסידית. זה לא היה קל, אך קונין הבלתי-נלאה שכנע את מנהל המוסד, שלמה בארדין, לתת לו במה. קונין היה מוזמן לדבר אחרון, לאחר יום שלם של נאומים מכל החוגים.

שנה אחת הוא מקבל טלפון מבארדין ובו מבקש ממנו להופיע ראשון. "קיבלנו השנה קבוצת נערים הומניים, ליברליים מאוד, שאינם מאמינים בשום דת ואתה היחיד שאולי מסוגל לשבור מולם את הקרח". הצעירים קיבלו את הרב המזוקן בעיניים רושפות. הם קטעו אותו ללא הרף ובמיוחד ניצב מולו 'אויב' בשם סטיבן ליבוביץ. הלה היה מנהיג הקבוצה ולא הפסיק לתקוף את הרב. ליבוביץ נאבק מול קונין בחירוף נפש, עם זעם, כעס וחמה שפוכה על כל האנשים הדתיים באשר הם.

קונין נהג מדי שנה להיכנס לחדר האוכל בסוף היום, בארוחת ערב ולנגן עם הנערים ניגון חסידי. באותה שנה בקע מליבו ניגון ישן שהולחן לפני מאתיים שנה על ידי הסבא משפולה, מתלמידיו של הבעל שם טוב. הניגון "קול ביער" מתאר דו-שיח בין ישראל והקב"ה, בו ה' מפציר בנו לעשות את הצעד הראשון ולשוב בתשובה ואילו אנו מתחננים כי הוא יהיה זה שיעורר אותנו לשוב. קונין שר את הניגון הנוגה שוב ושוב, עד שהמנגינה נתפסה באזני הנערים. עוד אחד הצטרף ועוד אחד והאולם התמלא בקולות השיר. לפתע קם ליבוביץ' ממקומו ויצא בסערה. קונין התעלם והמשיך לשיר.

אחרי ארוחת הערב יצא קונין החוצה ופגש את ליבוביץ'. פניו היו שטופות דמעות והוא סיפר דבר מרטיט: סבו מצד אמו היה שוחט חבד"י מאיווה. בשנות חייו האחרונות הפך להיות חולה ומגבל ועבר לגור בביתם. היה לו סט נפרד של כלים כשרים והיה אוכל בצד לבדו. פעם כשליבוביץ' היה ילד קטן, הסבא הושיב אותו על ברכיו וביקש ללמד אותו ניגון. סבא היה חלש ועייף, עיניו היו קרועות מהמציאות סביבו, אך הוא אמר לילד כי "יום יבוא והניגון הזה יבוא לך לשימוש". הוא ניגן את השיר כמה פעמים ואחר כך סטיבן הלך לבית הספר. כשהוא חזר, סבא כבר לא היה בין החיים.

ליבוביץ' הכאוב ניסה להיזכר נאשות בניגון של סבא. הוא רדף אחרי המורים הדתיים והרבנים שהוא הכיר, אך איש לא השיב את נפשו. כך שקע הניגון בליבו כמזכרת אחרונה מסבא. והיום, כשקונין החל לשיר, הכול חזר לו. זה בדיוק היה השיר. שוב ישב על הברכיים של סבא וניגן עמו יחד "בני בני להיכן הלכתם?" קונין ביקש ממנו לשוב פנימה ולספר לכולם את הסיפור. העויינות שאפפה את אותו הבוקר נעלמה כליל וליבוביץ' עצמו מנהל היום משפחה חסידית למופת.

תלאות החיים משכיחות מאתנו את מהות ועיקר החינוך. כולנו הורים עייפים ולכן מסתפקים בהקניית הרגלים מעשיים לילדים, אך זאת טעות, כי יצירת הרגלים היא רק חלק מהחינוך. אם מסתפקים בה הופכים להיות **טכנאים** של חינוך במקום **מחנכים**.

חינוך הוא **להדליק את הילד**, לגעת בליבו וליצור אצלו **משיכת הלב** כלפי המצוות. בשפה פשוטה: **להאיהב**. חינוך הוא לחצות את המחסום בין האופי החומרי ובין הערכים אליהם מחנכים וליצור **רגש והערכה** כלפי הערכים הללו. וכן, אפילו גאווה על היותו יהודי. אם המחנך הצליח לעורר בקרב הילד גירוי פנימי – בשילוב הרגלים נאותים כמובן – אפשר להעריך כי גם יזקין לא יסור ממנה. אחרי הכול, הילד **מחובר לאידיאולוגיה הזו**. הוא לא משרת את הוריו, הוא **משרת את עצמו**.

רבינו הזקן בעל התניא לומד זאת מפרשה ארוכה בתורה. בסוף פרשת נשא מתארת התורה באריכות את הליך "חנכת המזבח" והכשרתו לעבודה ראשונה, והתורה חוזרת ומספרת 12 פעמים כי חינוך המזבח נעשה באמצעות הבאת המתנות של 12 הנשיאים ("כף אחת עשרה זהב מלאה קטורת וגו'"). שואל רבנו הזקן מה הקשר בין חנכת המזבח והבאת המתנות? האם המזבח צריך מתנות?! וכי לא היה הגיוני יותר לכבד את המזבח בלימוד תורה לכבודו? עונה בעל התניא את יסוד היסודות: "חינוך" הוא ליצור **משיכת הלב** כלפי הדבר והבאת מתנות יוצרת חיבור כזה.

3. מאמרי אדמו"ר הזקן תקסח/קד: כתיב חנוך לנער על פי דרכו וגו' פירוש ענין החינוך של הנער על דרך משל כשמחנכים אותו ללמוד התורה [הנה] מצטרך האב לעשות איזה דבר חדש כדי להנהיגו ולהמשיכו שילך אל הרב ללמוד. והדבר חדש הנוסף הוא שהאב מראה לו חיבה יתרה שהולך גם כן עמו או שנותן לו מעדנים מיני מתיקה וכדומה בכדי לשעשע אותו, שעל ידי זה ימשיך לבו וילמד. שזה נקרא חינוך בלשון הקודש, שממשיכו לדבר הלימוד הוא ... שמראה לו חיבה יתירה וכנ"ל⁴.

קעת אין פלא בכך שהתורה מתמקדת בחינוך ללימוד תורה ואינה מסתפקת בהקניית הרגלים. שכן מצוות מתקיימות בסופו של דבר **מחוץ לאדם**, הן נועדו לזכך את הגוף הגשמי ואת החפץ בו מקיימים המצווה, אולם תורה חודרת פנימה. היא **לוכדת את האדם**. רעיון טוב מגרה את המנועים האמתיים של האישיות – את המוח ואת הלב. אנו שומעים את האלוקים, חושבים אותו ומדמיינים אותו. אפשר להניח תפילין אך למרבה הצער לחשוב באותה שעה על משהו אחר, אך אי אפשר להשתתף בשיעור תורה מעמיק ולהישאר שווה נפש. שיעור תורה לא מתנהל מבחוץ, הוא מושך את הנפש למעלה.

ליקוטי שיחות יט/40-41: מצוות, שנעשות עם דברים גשמיים, עיקר עניינם הוא לפעול באותם דברים גשמיים ובעולם בכלל, כדי לברר ולזכך את הדבר הגשמי (וכוחות נפשו) בהם מקיימים את המצווה. ולכן עיקר עניין המצווה הוא הקיום המעשי שלה ... לימוד התורה לעומת זאת נועד שהאדם

⁴ **ביטוי נפלא:** ביום ו' אייר תשמ"ב התקיים כנס ילדים ב-770 בניו יורק והרבי מליובאוויטש עורר את הילדים להתכונן במשנה מרץ לחג השבועות משום שעומדים שלושים יום לפני החג. בשבת הבאה, פרשת אמור, הקשה הרבי על דברי עצמו, הרי מיום ו' אייר ישנם רק 29 ימים עד חג השבועות, משום שחודש אייר חסר? הרבי השיב כי בעניינים מסוימים אפשר להחמיר כדעת רבי יוסי שמתן תורה היה בשביעי בסיוון. וכיון שעיקר העניין הוא לעורר זריזות והתלהבות בלב הילדים, אפשר לסמוך בכך על רבי יוסי ולומר שאנו עומדים שלושים יום לפני החג. אולם אם יאמרו שעומדים 29 יום לפני החג, תיפגע מידת ההתלהבות שלהם...

יתאחד עם המושכל, הוא לא יתנהל בחייו לפי איך שנראה לו, אלא יחפש את האמת של ההשכלה וישיג את חכמתו ורצונו יתברך הטמונים בתורה.

מסקנת הדברים היא פשוטה ודרמטית: אם רוצים לשנות את עצמנו ואת ילדינו - אין לנו ברירה. עלינו להכניס **משמעות** ביהדות שלנו. אנו מוכרחים להתאמץ ולמלא את חיינו **בתוכן** יהודי. ברעיון, בסברא, בסיפור ובניגון. זאת הדרך היחידה לרומם את הנפש ולהיוולד מחדש.

כך מוצאים בכתבי אדמור"י חב"ד כי החינוך החסידי השורשי, לא הסתכם רק במתן הוראות ויצירת הרגלים. כמובן שזה היה חלק מרכזי בחינוך, אך החינוך החסידי הצטיין בהקניית **משמעות**. האדמור"ר הקודם מליובאוויטש מתאר בשפה ציורית מעוררת השראה מהו בעיניו חינוך? הוא מספר כי בהיותו ילד בן שבע יצא לחצר עם צלחת אבטיח. חבר ביקש פלח והוא נתן לו. אחרי שחזר הביתה, אמר לו אביו כי אמנם נתן את הפלח לחבר אך לא העניק בלב שלם. ואז אביו הקדיש דקות ארוכות כדי להסביר לו מהי מידת "עין טובה" וכיצד צריך לשמוח ביכולת להתאחד עם אדם אחר. הילד הקשיב לדברים בכובד ראש ומרוב צער על ההתנהגות שלו, הקיא את כל האבטיח שאכל.

האימא, הרבנית שטערנא שרה, נחרדה ואמרה לבעלה: "מה הנך רוצה מהילד?" אך הרבי אמר: "טוב שהבין את הדברים ולקח אותם לליבו – כך נקנית מידה טובה".

הנה הוראה שאי אפשר לטעות בה. היא המדד הטוב ביותר לבחון האם אנו טכנאים או מחנכים:

התוועדות מו ג/394: מנהג אימהות הכשרות בישראל שבמקום לספר לילדים סיפורים וחדשות מעיתונים וכיוצא בזה, מספרים להם סיפורי התורה (גם עניינים שלא למדו בחדר) מתוך חיות והתלהבות, עד שהדבר נעשה כמו חי, וע"ז מקבלים הילדים חינוך אמתי שיפעל וישפיע כל חייהם.

לפי היסוד הזה אודות כוחו העמוק של לימוד והבנה, ביאר הרבי מליובאוויטש נקודות רבות לאורך השנים. הנה שתי דוגמאות מיוחדות במינן:

כל ילד יהודי יודע, שאברהם הכיר את הקב"ה בגיל שלוש. כך למדנו בגן כי הילד בן השלוש מרד באילולי אביו וגילה את הבורא. אולם הרמב"ם כותב דבר מפתיע (עבודה זרה א,ג): "בן ארבעים שנה הכיר אברהם אבינו את בוראו". מעיר מיד הראב"ד במקום: "יש אגדה בן שלוש שנים, שנאמר 'עקב אשר שמע אברהם בקולי' והיינו שאברהם שמע לה' 'עקב' שנים מתוך קעה שחי בעולם?"

עונה הרבי תשובה מדהימה (לקו"ש לד פרשת נצבים): בגיל שלוש זכה אברהם להתגלות אלוקית מלמעלה שנטעה בו אמונה, אך האמונה לא חדרה בכוחותיו. הייתה זו תחושה עמומה שהקיפה את חייו אך לא חלחלה אל השכל והרגשות. רק בגיל ארבעים, כאשר "בן ארבעים לבניה" זכה אברהם להזדהות עמוקה ולשכנוע חודר כליות ולב אודות האמונה. ולכן כותב הרמב"ם כי רק בן ארבעים הכיר את בוראו, כי להכיר זה רק כשהדברים חודרים בשכל, שהוא השטח האמתי בו אנו חיים.

עוד הערה: הגמרא בסוף מסכת חגיגה מדברת על הכוח הנצחי של לימוד התורה וקיום המצוות, וכותבת כי גם יהודים שחטאו, יזכו להינצל מדינה של גיהינום. אולם לשון הגמרא הוא כזה: "תלמידי חכמים **שגופם אש** אין אש של גיהינום שולטת בהם", וכן "עמי הארץ **שמלאים מצוות כרימון** אין אש של גיהינום שולטת בהם". והשאלה המתבקשת היא, מדוע לימוד התורה של תלמידי החכמים גורם לכך ש"גופם אש" ואילו עמי הארץ שקיימו מצוות דומים רק "לרימון וגרעינים"?

עונה הרבי נקודה מלאת כוח (לקו"ש טז/436): לימוד תורה חודר בפנימיות של האדם ומשנה אותו מבפנים. ולכן "גופו אש"⁵. קיום המצוות, לעומת זאת, מתקיים בגוף ולכן המקיים דומה לרימון אשר **הרימון והגרעין הם שני דברים נפרדים**. ניתן להוציא את הגרעינים מהרימון ולהפריד ביניהם.

⁵ **סיפור-גופו אש:** כשהאדמור"ר המהר"ש היה צעיר הזדמן בשבת לעיירה בעלז. הוא רצה להשתתף בשולחן הטהור של שר שלום מבעלז, שהיה סגי-נהור. המהר"ש עמד בצד וחיוכה לבואו של האדמור"ר וכאשר עבר מונהג ע"י המשבקי"ם, סטה ממסלולו ואמר: איך שמעק (אני מריח)! הוא הגיע אל המהר"ש ואמר: 'אברך, ממני לא

ונסיים בסיפור מופלא שהתפרסם לא מזמן על ידי בעל המעשה: לפני כמה חודשים קיים ידידי השליח הרב שד"ב פרקש מאיסקווה, וושניגטון, מגבית עבור בית חב"ד בניהולו. במשך כמה שבועות נפגש עם ידידים במטרה לקבל מהם מעטשינג (חסות) עבור הקאמפיין, ואולם הוא השיג הבטחה מתורם אחד בלבד על עשרת אלפים דולר והשאר לא הגיבו...

הוא הסתובב מוטרד ואז נזכר כי ראה מכתב מהרבי מליובאוויטש בו כותב שהשלמת החובות בלימוד השיעורים הקבועים (חומש, תהלים תניא ורמב"ם הנלמדים מדי יום בקרב חסידי חב"ד) הם סגולה להשלמת החובות הכספיים. באותו יום חמישי היה חג ההודיה האמריקני ונפלו לרשותו כמה שעות פנויות. הוא סגר את המכשירים האלקטרוניים לסוגיהם והתיישב להשלים את החובות הלימודיים שהצטברו בימי החגים וכו'. לאחר כשלוש שעות ממושכות הוא סיים הכול. לפני שפרש לישון, שלח 2 הודעות לידידים וכתב שהוא מאד חפץ לערוך את הקמפיין אבל ממתין למענה.

המענה הראשון הגיע מידיית ובו כתב ידיד שהוא ואשתו נותנים \$6000. למחרת בשבע וחצי בבוקר צלצל הטלפון, על הקו היה ידיד של בית חב"ד שעורך צעידת בוקר עם הכלב ורוצה לדעת כמה חסר לקמפיין? הרב ענה \$34,000 ובלי זה אין טעם לצאת לדרך. האיש הרג רגע והתחייב לכל הסכום...

כתיבת השיעור והפצתו באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל
ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב